

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОДИН З МЕТОДІВ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Полтавський державний медичний університет (м. Полтава, Україна)

Анотація: Стаття присвячена проблемному навчанню, яке забезпечує вирішення науково-навчальних завдань нестандартними методами, активізує самостійну роботу здобувачів освіти та розвиває в них критичне мислення.

Проблемне навчання є інтеграцією різних прийомів, методів та принципів навчання, які відповідають галузевим стандартам підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних до безперервного професійного розвитку, розвивають загальну компетенцію здобувачів, навчають їх творчо вирішувати клінічні ситуації, самостійно працювати, мислити, удосконалювати свої знання, вміння та навички. Таким чином, використання проблемного навчання в освітньому процесі сприяє, в цілому, підвищенню якості медичної освіти.

Ключові слова: проблемне навчання, здобувачі медичної освіти, проблемні ситуації.

Abstract. This article is dedicated to problem-based learning. This pedagogical approach provides solutions to scientific and educational tasks using unconventional methods, motivating students to work independently and encouraging their critical thinking. Problem-based learning integrates various techniques, methods, and principles of learning, aligning with the standards set by industry for training highly qualified specialists who are capable of ongoing professional development and general competence development. Additionally, it facilitates the development of general competence among applicants, teaches them to be creative, and enables them to solve clinical situations, work independently, think critically, and enhance their knowledge, skills, and abilities. Consequently, the utilisation of problem-based learning within the educational process serves to enhance the overall quality of medical education.

Key words: problem-based learning, students of medical education, challenge situations.

Вступ.

Проблемне навчання (Problem-Based Learning) є методом навчання, при якому проблеми використовують як освітній інструмент. Одним із перших вчених, який підняв питання проблемного навчання здобувачів освіти та запропонував замінити просте запам'ятовування інформації активною діяльністю, був американський педагог і психолог - Джон Дьюї. Він наголошував на важливості проблемних методів навчання, наполягав на їх застосуванні та визначив правила дослідницького методу [1]. Проблемне навчання є інтеграцією різних прийомів, методів та принципів навчання, спрямованих на розвиток умінь вчитися, мислити, адекватно оцінювати себе та обстановки навколо себе. Проблемне навчання проходить з урахуванням логіки мисленнєвого процесу та закономірностей пошукової діяльності, забезпечує розвиток розумових здібностей та активізує пізнавальний інтерес тих, хто навчається [2].

Важливу роль проблемне навчання відіграє в процесі засвоєння знань та формуванні пізнавальних інтересів і творчого мислення. Основою такого навчання є моделювання творчого процесу за рахунок створення проблемної ситуації й управління пошуком вирішення проблеми, а метою проблемного навчання є розвиток практичних навичок використання знань і підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу. Знання, уміння і навички, отримані в процесі вирішення проблемних ситуацій фіксуються в пам'яті здобувачів набагато краще в порівнянні з іншими методами навчання [3].

Методи проблемного навчання вперше застосовані в медичній освіті Австрії, Великобританії, Канади, США та Фінляндії. На сьогоднішній день європей-

ські та американські медичні заклади освіти мають потужний досвід використання проблемного навчання в своїх країнах. Впровадження прогресивних ідей зарубіжного досвіду в навчальний процес вітчизняних ЗВО буде сприяти розвитку медичної освіти в Україні та забезпечить підготовку спеціалістів високого рівня, які відповідатимуть європейським стандартам і вимогам практичної сфери охорони здоров'я [4].

Мета дослідження.

Узагальнити досвід використання проблемного навчання, як одного з інтерактивних методів здобуття вищої медичної освіти.

Об'єкт і методи дослідження.

Аналіз, узагальнення та систематизація відомостей науково-методичної літератури.

Основна частина.

Проблемні методи базуються на створенні проблемних ситуацій, пошуку та вирішенні складних питань, які потребують актуалізації та аналізу знань при активній пізнавальній діяльності здобувачів освіти. До проблемних методів відносять: метод проблемного викладу, евристична бесіда, частково-пошуковий, пошуковий та дослідницький методи. Метод *проблемного викладу* передбачає постановку викладачем навчальної проблеми та розкриття шляхів її вирішення, що дозволяє формувати в студентів поняття про логіку і способи вирішення проблем та уявлень про способи творчої діяльності. Метод використовується на початку вивчення дисципліни, при слабкій підготовці студентів до розумових операцій, наявності складної проблеми та в рамках обмеженого часу. При *евристичній бесіді* викладач формулює проблему, залучаючи здобува-

чів освіти до порівняння та висунення гіпотез. Педагог планує бесіду так, щоб кожне наступне питання впливало з попередніх, а питання й відповіді на них в сукупності та в кінцевому рахунку вирішували проблему. *Частково-пошуковий* метод під керівництвом викладача забезпечує вирішення навчальної проблеми, що має суперечливий характер, осмислення явищ, пошук здобувачами освіти нових способів діяльності. Студенти здійснюють більшість етапів дослідження, а викладач направляє пошук у правильному руслі за допомогою додаткових запитань. При *пошуковому* методі викладач формулює проблему та створює проблемну ситуацію, яку здобувачі вирішують самостійно. При *дослідницькому* методі викладач забезпечує студентів навчальною і науковою літературою та ставить завдання. Здобувачі самостійно вирішують проблему шляхом збирання фактів, спостережень, аналізу, узагальнень та роблять висновки. Даний метод дозволяє залучати студентів до наукової творчості та сприяє формуванню творчого мислення й інших складових інтелектуальної сфери.

Проблемне навчання включає такі етапи, як: створення проблемної ситуації; формулювання проблеми; складання плану дій; висунення гіпотез; перевірка висунутих гіпотез; аналіз результатів, висновків та їх узагальнення [5]. Проблемне навчання характеризується інтелектуальною діяльністю здобувачів освіти та направлене на засвоєння нових знань з допомогою раніше набутих вмій і навичок, що забезпечує усвідомлення вивченого та розвиток логіко-теоретичного мислення. Одним із кращих способів формування світогляду майбутнього фахівця є формування критичного мислення шляхом пошуку взаємозв'язків між теоретичними і практичними проблемами [6].

Порівняно з іншими системами знань, навчання в медицині пов'язано зі значним обсягом інформації для її засвоєння та подальшого застосування в діагностичному та лікувальному процесі. Медицина є областю знань, де проблемні методи навчання можуть бути найбільш корисні. Проблемне навчання розвиває у студентів-медиків самостійність, пізнавальну активність та упевненість у власних силах, сприяє розширенню теоретичних і практичних пластів знань.

При проблемному навчанні викладач створює проблемні ситуації, які вирішуються завдяки активній самостійній діяльності здобувачів освіти, в результаті чого відбувається розвиток їх розумових здібностей та творче оволодіння професійними знаннями, навичками і вміннями. Постановка проблеми при розгляді клінічного випадку дозволяє студентам-медикам визначити область знань, яка необхідна для вирішення клінічного випадку.

Засвоєння здобувачами освіти фундаментальних медико-біологічних дисциплін, сприятиме поглибленому розумінню патологічних змін та прийняттю клінічних рішень. Тому на теоретичних кафедрах медико-біологічного профілю доцільно ширше застосовувати активні методи навчання й викладання фундаментальних знань, що стимулюватиме пізнавальну діяльність студентів та буде основою успішної лікарської практики в подальшому. Наприклад, при вивченні підшлункової залози, для спільного

обговорення як проблему можна винести питання: «Внаслідок ураження яких структур підшлункової залози померли описані у 1901 р. Л. В. Соболевим пацієнти та чому відомі патологи не змогли встановити правильний діагноз навіть за результатами розтину?». В процесі проведення заняття студенти усвідомлюють унікальність функціонального значення структур підшлункової залози [7].

Метод проблемного навчання стимулює вивчення фундаментальних дисциплін з клінічної точки зору. При вирішенні клінічного випадку викладач залучає всіх студентів до обговорення проблеми, виступає координатором їх пізнавальної діяльності, створює робочу атмосферу. Проблемне навчання сприяє формуванню навичок самоорганізації, самонавчання, самоконтролю і свідомого ставлення до придбання професійних знань, умінь та особистісних якостей майбутнього лікаря [8].

В процесі розв'язання поставленої проблеми студенти одночасно отримують сукупність теоретичних знань з опануванням потрібних для них практичних навичок. На заняттях доцільно розділяти здобувачів освіти на окремі групи з подальшою презентацією проблеми та її вирішенням шляхом «мозкового штурму». Чітке розуміння проблеми та визначення потреб для її розв'язання є рушієм вирішення поставленої задачі. Для самостійної роботи кожного з членів групи та подальшого обміну знаннями, корисним є розподіл ролей між ними. Викладач спостерігає, підтримує та керує роботою групи. Здобувачі самостійно проводять пошук необхідної інформації. На наступному занятті проходить обговорення нових концепцій та їх оцінка з подальшою роботою для розв'язання поставленої проблеми. Цикл може повторюватися залежно від складності отриманого кейсу та рівня базової підготовки студентів. Після успішного розв'язання проблеми здобувачі освіти відповідають на запитання викладача та оцінюють власну діяльність [9, 10].

Перевагами проблемного навчання є розвиток у студентів-медиків здатності та бажання до самостійного навчання, чітке усвідомлення отриманих знань з виключенням елементів механічного запам'ятовування, розуміння навчального матеріалу шляхом інтегрування знань з отриманими раніше інформацією та досвідом [11]. Проблемне навчання стимулює здобувачів освіти до нестандартного мислення, сприяє активному процесу вивчення дисципліни та допомагає систематизувати отримані знання, дає досвід роботи в команді, розвиває інтерес до науки, навчає застосовувати навички критичного мислення та вирішувати проблемні ситуації в обмежений період часу, готує їх до «реального життя».

При створенні проблемної ситуації викладачу потрібно враховувати наступне: 1) проблема повинна вимагати пошуку нових знань та ґрунтуватися на раніше отриманих знаннях і досвіді; 2) в якості проблемних завдань використовувати ділові ігри з проблемними питаннями та ситуаційні завдання; 3) якщо студентам не зрозуміла суть проблемної ситуації, то потрібно її пояснити та надати додатковий матеріал; 4) при надскладному проблемному завданні, яке не під силу вирішити здобувачам, слід його розділити на декілька простіших; 5) всіх студентів групи необхідно задіяти в роботу по виконанню за-

вданий. Викладач повинен підтримувати ініціативи здобувачів, підбадьорювати й активізувати їх прагнення до нових знань, створювати доброзичливу атмосферу на занятті [12].

D. Wood описав метод проблемного навчання в малих групах та визначив покрокові дії його використання: 1) уточнення наукових термінів; 2) визначення проблем, які будуть обговорюватися; 3) обговорення проблем з використанням попередніх знань; 4) огляд 2 та 3 кроків, пояснення здобувачами попередніх рішень; 5) визначення цілей навчання, викладач формулює мету навчання, яка має бути досяжною; 6) проведення індивідуальних досліджень, здобувачі особисто збирають інформацію; 7) кожна група демонструє особисті дослідження. Студенти визнача-

ють внесок кожного в загальний результат, викладач перевіряє та оцінює [13].

Висновки.

Слід відмітити, що прийоми та методи проблемного навчання розвивають загальну компетенцію здобувачів освіти, навчають їх творчо вирішувати клінічні ситуації, самостійно працювати, мислити, удосконалювати свої знання, вміння та навички. Принципи проблемного навчання відповідають галузевим стандартам підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних до безперервного професійного розвитку. Таким чином, використання проблемного навчання сприяє підвищенню якості отриманих знань здобувачами освіти та підвищенню якості медичної освіти в цілому.

Література

1. Dewey J. Experience and education. The Educational Forum. 1986;50:3.
2. Kurylyand ZN, Osypova TN, Hurin RS. Teoriya i metodyka profesiyanoi osvity. Kyiv: Znannya; 2012. Chastyna, Orhanizatsiya navchal'noyi diyal'nosti studentiv z vykorystanniam metodiv problemnoho navchannya. Dostupno: https://pidru4niki.com/1601101355076/pedagogika/organizatsiya_navchalnoyi_diyalnosti_studentiv_vikorystanniam_metodiv_problemnoho_navchannya. [in Ukrainian].
3. Pavlenko VV. Metody problemnoho navchannya. Nauk.-ped. zb. Novi tekhnolohiyi navchannya. 2014;81:75-79. [in Ukrainian].
4. Snisar OA. Zarubizhnyy dosvid vprovadzhennya problemnoho navchannya v medychnu osvitu. Naukovi zapysky Vinnyts'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhayla Kotsyubyns'koho. Seriya: Pedahohika i psykholohiya. 2014;42(1):363-366. [in Ukrainian].
5. Na Urok. Problemne navchannya. Rozvyvayemo krytychne myslennya. Na Urok; 2021. Dostupno: <https://naurok.com.ua/post/problemne-navchannya-rozvyvayemo-krytychne-myslennya>. [in Ukrainian].
6. Ferenchuk YEO. Metod problemnoho navchannya u vyshchych navchal'nykh zakladakh. Materialy XIII Mizhnarodnoyi naukovo-metodychnoyi konferentsiyi Suchasni kontseptsiyi vykladannya pryrodnychych dystsyplin u medychnykh osvitnikh zakladakh; 2020 Lyst 25; Kharkiv. Kharkiv: KHNMU; 2020. s. 84-85. [in Ukrainian].
7. Khlamanova LI, Chaykovs'kyi YUB. Problemno-oriyentovane navchannya u vyshchych medychnykh osviti. Medychna osvita. 2019;1:41-77. [in Ukrainian].
8. Furyk OO, Onyshchenko TYE, Cherkovs'ka OS, Ryabokon' OV. Problemno-oriyentovane navchannya v medytsyni. Materialy Vseukr. nauk.-prakt. videokonf. Aktual'ni pytannya dystantsiyanoi osvity ta telemedytsyny 2014; 2014 Zhovt 16-17; Zaporizhzhya. Zaporizhzhya: ZDMU; 2014. s. 158-60. [in Ukrainian].
9. Dolzhkovyy SV, Kryzhanovs'kyi OA, Ohanezyan AH, Sheyko VD. Vykorystannya metodu problemno-oriyentovanoho navchannya v roboti zi studentamy-medykamy. Materialy navchal'no-naukovoyi konferentsiyi z mizhnarodnoyu uchastyu Suchasni trendy rozvytku medychnoyi osvity: perspektivy i zdobutky; 2022 Ber 24; Poltava. Poltava: PDMU; 2022. s. 95-96. [in Ukrainian].
10. Burgess A, Roberts C, Mellis C. Implementation of modified team-based learning within a problem based learning medical curriculum: a focus group study. BMC Medical Education. 2018;74(18):1-7.
11. Niwa M, Saiki T, Fuijsaki K, Suzuki Y, Evans P. The Effects of Problem-Based-Learning on the Academic Achievements of Medical Students in One Japanese Medical School, Over a Twenty-Year Period. Health Professions Education. 2016;2:3-9.
12. Fedorenko OV, Pavlenko OV, Herasymenko OA, Maychuk VO. Problemno-oriyentovane navchannya yak odyn z interaktyvnykh metodiv u vyvchennya propedytyky pediatriyi. Visnyk mors'koyi medytsyny. 2018;1(78):9-13. [in Ukrainian].
13. Wood DF. Problem-based learning. BMJ. 2003;326(7384):328-330.